

RAZLIKE U JEDNOGODIŠNJOJ PREVALENCIJI RODITELJSKOG NASILJA PREMA SAMOISKAZU ADOLESCENATA U 2011. I 2017. GODINI

SAŽETAK

U ovom radu cilj je pokazati promjene u izloženosti adolescenata u jednogodišnjoj prevalenciji doživljenog roditeljskog nasilja u 2011. i 2017. godini. Rezultati za 2011. godinu prikupljeni su u okviru projekta »BECAN (Epidemiološka studija zlostavljanja i zanemarivanja djece)«, dok su rezultati za 2017. godinu prikupljeni u okviru 2. vala istraživanja projekta »FE-HAP« (»Ekonomске teškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize«). U oba istraživanja korišteni su probabilistički uzorci učenika drugog razreda srednjih škola, od čega je u istraživanju 2011. godine sudjelovalo 1 233 učenika, a 2017. godine 1 057 učenika. Dobiveni rezultati pokazali su da je u 2017. godini jednogodiš-

¹ Doc. dr. sc. Miroslav Rajter, psiholog, e-mail: mrajter@unizg.hr

² Podaci u ovom radu prikupljeni su u okviru FP7 projekta »BECAN – Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece« (23478/HEALTH/CALL 2007-B) te u okviru projekta Hrvatske zaklade za znanost »Ekonomске teškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize« (IP-2014-09-8546).

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: ožujak, 2019.
Prihvaćeno: svibanj, 2019.
UDK 364.271-055.5/7:159.922.8
DOI 10.3935/ljsr.v26i1.295

Miroslav Rajter¹
orcid.org/0000-0002-2608-3196
Ured za istraživanje
Sveučilišta u Zagrebu

Ključne riječi:

nasilje nad djecom,
zlostavljanje djece,
psihička agresija, psihičko
zlostavljanje, tjelesno
kažnjavanje, tjelesno
zlostavljanje, prevalencija.

nja prevalencija psihičke agresije bila 71,8%, psihičkog zlostavljanja 24,3%, tjelesnog kažnjavanja 23,8% te tjelesnog zlostavljanja 13,1%. U odnosu na istraživanje iz 2011. godine došlo je do povećanja stope psihičkog nasilja, dok je stopa tjelesnog nasilja ostala nepromijenjena. U kontekstu spolnih razlika, djevojke su u 2017. godini bile pod povećanim rizikom za psihičku agresiju, jednako kao i 2011. godine, dok je za psihičko zlostavljanje došlo do ujednačavanja rizika. Za tjelesno nasilje rizik je ostao ujednačen za djevojke i mladiće. U navedenom razdoblju došlo je do povećanja ukupne stope jednogodišnje prevalencije roditeljskog nasilja, što se većinom pripisuje porastu izloženosti psihičkoj agresiji. Dobiveni rezultati ukazuju na visoku raširenost roditeljskog nasilja nad djecom i potrebu za sustavnim provođenjem prevalencijskih istraživanja.

UVOD

Nasilje nad djecom u obitelji u fokusu je stručne i šire javnosti u posljednjih 50 godina nakon pionirskog rada Kempea i sur. (1962.). Od tada nasilje nad djecom regulirano je različitim dokumentima od Povelje o pravima djeteta UN-a (United Nations, 1989.) do nacionalnih zakonodavstava. Pored ovoga, različite međunarodne i nacionalne organizacije, kao i organizacije civilnog društva kreiraju i sudjeluju u programima prevencije nasilja nad djecom u obitelji, te pružanju tretmanskim intervencija. Istraživanja koja se bave ovim fenomenom provode se relativno sustavno te se mogu podijeliti na istraživanja prevalencije (pojavnost), istraživanja posljedica izloženosti nasilju (nasilje kao prediktor), istraživanja rizičnih i zaštitnih čimbenika nasilja (nasilje kao kriterij) te naposljetku istraživanja nasilja kao posredujuće varijable. U fokusu ovog rada su istraživanja prevalencije nasilja nad djecom u obitelji.

Praćenje pojavnosti nasilja nad djecom u obitelji važno je jer se time dobivaju ne samo podaci o relevantnosti ovog problema, nego se omogućuje i dokazima potkrijepljeno planiranje intervencija, praćenje učinkovitosti prethodnih intervencija kao i detekcija učinkovitosti sustava za sprječavanje nasilja nad djecom u obitelji. Nasilje nad djecom moguće je globalno promatrati kroz dva oblika. Prvi oblik je ono nasilje koje je okrutno i nanosi tešku i neposrednu štetu djetetu. Takvo nasilje će gotovo svugdje biti klasificirano kao zlostavljanje i zakonom je zabranjeno. Drugi oblik nasilja je manjeg intenziteta te štetne posljedice ne moraju biti neposredne, a istovremeno može biti društveno normativno ponašanje. Takvi normativni postupci su pod utjecajem društvenog konteksta u kojem će različite intervencije poput javnih kampanja, socijalnih intervencija i sličnog mijenjati paradigmu odgojnih postupaka kojima se roditelji služe. Sustavno praćenje podataka o prevalenciji nasilja stoga je neizostavan dio učinkovite borbe protiv nasilja nad djecom u obitelji. U preporuci Vijeća Europe iz 2009. godine (Council of Europe, 2009.) navodi se potreba za izradom politika za prevenciju, detekciju i odgovor na nasilje nad djecom

koje su utemeljene na dokazima te da je za izradu učinkovitih strategija potrebna dostupna i temeljita analiza podataka na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Ujedinjeni narodi su 2015. godine (UN, 2015.) usvojili strateški plan razvoja svijeta do 2030. godine nazvan »*Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*«. U samoj deklaraciji navedeno je da je cilj imati »*svijet koji ulaže u svoju djecu i u kojem svako dijete odrasta slobodno od nasilja i iskorištavanja*«, a u cilju 16.2 navodi se zaustavljanje zlostavljanja, iskorištavanja, trgovine ljudima i svih oblika nasilja nad djecom. Vijeće Europe u strategiji za prava djeteta 2016.-2021. (Council of Europe, 2016.) navodi da je zaustavljanje nasilja pravni, etički i ekonomski imperativ, ali da je napredak u ovom području otežan, među ostalim, i nedovoljnim podacima i istraživanjima o ovoj temi.

Posebno je zanimljiv izvještaj Perezniето i sur. (2014.) o ekonomskim posljedicama nasilja nad djecom u kojem se navodi kako fizičko i psihičko nasilje ostavlja značajne kratkoročne i dugoročne troškove za dijete i neposrednu okolinu, ali i za šire društvene aktere poput policije, socijalne skrbi, pravosuđa i drugih. Habetha i sur. (2012.) izračunali su da su godišnji troškovi zbog nasilja nad djecom u Njemačkoj između 11 i 30 milijardi eura, odnosno između 0,45% i 1,20% BDP-a ili između 134,84€ i 363,58€ po glavi stanovnika. Na globalnoj razini procjenjuje se da su ukupni troškovi nastali nasiljem nad djecom između 2% i 8% globalnog BDP-a (Perezniето i sur., 2014.).

Republika Hrvatska usvojila je 2018. godine Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (2018.). U navedenoj Konvenciji u članku 1. navodi se da je svrha konvencije »(...) *sprječiti, progoniti i ukloniti nasilje nad ženama i nasilje u obitelji*«, dok u članku 11. navodi da će u svrhu provedbe Konvencije stranke poduzeti prikupljanje razvrstanih značajnih podataka u pravilnim vremenskim razmacima o slučajevima svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom; pružiti podršku istraživanjima o uzrocima i učincima, učestalosti i stopama kažnjavanja te djelotvornosti poduzetih mjera; stranke će nastojati provoditi istraživanja među stanovništvom u pravilnim vremenskim razmacima radi utvrđivanja učestalosti i trendova svih oblika nasilja obuhvaćenih primjenom ove Konvencije.

U Hrvatskoj je svo nasilje nad djecom zakonom zabranjeno od 1999. godine (Obiteljski zakon, 1998.), a regulirano je kroz obiteljski zakon (Obiteljski zakon, 2015.) gdje se u članku 94., stavku 2. navodi da »*Roditelji ne smiju tjelesno kažnjavati dijete, postupati ponižavajuće prema njemu niti primjenjivati psihičku prisilu te su ga dužni štiti od takvog postupanja drugih osoba*« te se u članku 132. navodi da je svatko dužan prijaviti centru za socijalnu skrb povredu djetetovih osobnih prava što, među ostalim, podrazumijeva »*tjelesno ili mentalno nasilje*«. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2017.) također zabranjuje nasilje nad djecom i propisuje u članku

23. kaznu od 1 000 kn do 10 000 kn za sve stručne osobe koje su u svom rada došle u kontakt sa žrtvama nasilja u obitelji i nisu podnijele prijavu policiji ili državnom odvjetništvu³. Kazneni zakon (2011., 2012., 2015., 2017., 2018.) regulira najteže oblike nasilja nad djecom i propisuje kazne do 3 godine zatvora ako nije počinjeno teže kazneno djelo, a u slučaju najtežih povreda do 15 godina zatvora. Državno odvjetništvo u 2017. godini (DORH, 2018.) zaprimilo je 2 702 prijave odraslih počinitelja kaznenih djela na štetu djece. U izvještajnom razdoblju doneseno je 2 525 odluka. Od navedenog broja odluka, 31,3% ostalo je neriješeno, dok je od riješenih prijava 45,9% riješeno podizanjem neposredne optužnice, a 46% je riješeno odbačajem kaznene prijave. U preostalim slučajevima pokrenuta je istraga. Centri za socijalnu skrb (MDOMSP, 2017.) zaprimili su u 2016. godini 1 891 prijavu kršenja djetetovih osobnih prava vezanih uz tjelesno ili mentalno nasilje te 356 prijava koje se odnose na zlostavljanje ili izrabljivanje djeteta.

Kada se gleda društveni kontekst, Rajter, Trbus i Pećnik (2016.) navode da na je na tvrdnji »Najveći broj roditelja je barem jednom u životu fizički kaznio dijete« 2/3 roditelja odgovorilo »Uglavnom se slažem« ili »Slažem se u potpunosti«, dok rezultati projekta »Osnažimo pravo djece da budu sigurna« (Trbus, Rajčić i Rajter, 2015.) govore da se 16,6% mladih slaže s tvrdnjom »Kada budem roditelj, koristit ću tjelesno kažnjavanje kada dijete to zasluži«. U okviru istog projekta dobiveni su nalazi da 44,1% roditelja i 31,7% djelatnika u školama ne zna da u Hrvatskoj postoji zakon koji sve obvezuje na prijavu kršenja djetetovih prava, a 46,8% roditelja i 26,4% djelatnika u školama ne zna da u Hrvatskoj postoji zakon koji zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece. Kao razlog neprijavlivanja, djelatnici škola dominantno navode nepovjerenje u učinkovitost djelovanja institucija. Vezano uz društveni kontekst, treba napomenuti da je zabrinjavajuće da se u prodaji mogu pronaći i iznimno kontroverzne knjige poput »To Train up a child« (Pearl i Pearl, 1994.) prevedene na hrvatski 2003. godine i u slobodnoj prodaji. U ovoj knjizi se, među ostalim, propagira da će se grubim i opetovanim tjelesnim kažnjavanjem djeteta mlađeg od godinu dana postići »(...) vesela atmosfera u kući i potpuna poslušnost vašeg djeteta«. Ova je knjiga u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici klasificirana pod kategorijama »Roditelji i djeca-priručnici« i »Obiteljski odgoj – priručnici« (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2019.).

U istraživanjima nasilja nad djecom česte su rasprave oko značenja termina prevalencija i incidencija. U raspravi koju navode Stoltenborgh i sur. (2015.) prevalencija je definirana kao broj ljudi koji su doživjeli nasilje tijekom djetinjstva, dok je incidencija broj novih slučajeva prijavljenih ili detektiranih unutar određenog

³ Treba uočiti razliku između Obiteljskog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji u tome kome se podnosi prijava nasilja.

perioda. Zbog ovakvog definiranja u istraživanjima koja mjere doživljavanja nasilnih postupaka u određenom periodu, najčešće unutar prethodne godine, teško je govoriti o pravoj incidenciji jer se uglavnom ne može znati radi li se o novim slučajevima ili su ta djeca doživjela nasilne postupke i ranije. S druge strane, unutar službi koje se bave procesuiranjem nasilja nad djecom postoje razlike između evidentiranja djeteta-žrtve kao entiteta i prijave nasilja jer za isto dijete mogu postojati višestruke prijave doživljenog nasilja unutar perioda u kojem se vrši mjerenje. Upravo iz ovih razloga o studijama incidencije često je bolje govoriti kao o studijama prevalencije nasilja u određenom vremenskom periodu.

Sljedeći konceptualni problem koji prati istraživanja nasilja je sama definicija nasilja. Relativno opsežna rasprava o problemima konceptualizacije nasilja može se pronaći u Rajter (2013.), dok za potrebe ovog rada treba napomenuti da stope prevalencije nasilja ovise o metodološkoj konceptualizaciji te da je prilikom provedbe prevalencijskih istraživanja potrebno voditi računa o svrsi istraživanja te o upotrebljivosti podataka. U ovom kontekstu, prevalencijska istraživanja na općoj populaciji koriste se kao suplement istraživanjima prevalencije nasilja na administrativnim podacima. Istraživanja prevalencije na administrativnim podacima predstavljaju koristan alat jer ih je uglavnom jednostavnije provesti s obzirom da su podaci zabilježeni u različitim elektroničkim bazama. S druge strane, Anderson (2008.) navodi da ovakva istraživanja otkrivaju tek dio podataka zbog neprijavljenih slučajeva, a istovremeno dovode do inflacije stopa nasilja kod »neprivilegiranih« skupina (eng. *disadvantaged groups*). Pored toga, problem s administrativnim podacima predstavljaju razlike u broju prijavljenih slučajeva i broju osnovanih prijava te Anderson (2008.) navodi kako je 1998. godine u Kanadi 45% prijavljenih slučajeva bilo proglašeno osnovanima od strane agencija. Upotreba prevalencijskih istraživanja korištenjem upitnika na općoj populaciji ima znatno veći obuhvat slučajeva jer uključuje neprijavljene slučajeve nasilja, a može i obuhvaćati ono nasilje koje u određenoj kulturi nije zakonom zabranjeno. Problem konceptualizacije kategorija nasilja kao tjelesnog kažnjavanja, tjelesnog zlostavljanja, psihičke agresije i psihičkog zlostavljanja u kontekstu svrhe prikupljanja podataka može se riješiti korištenjem metode primijenjene u Ajduković i sur. (2013.) tako da se različita ponašanja kategoriziraju u skupine te da se smatra da je dijete doživjelo neku kategoriju nasilja ako je unutar jedne godine bar jednom doživjelo bar jedno ponašanje koje definira određenu kategoriju nasilja. Ovakav pristup ne uzima u obzir učestalost, intenzitet i posljedice doživljenog nasilja, ali je za širu društvenu potrebu praktično jer je sukladno zakonskoj regulativi koja u Hrvatskoj zabranjuje svaki oblik nasilja nad djecom tako da omogućuje usporedbu stopa nasilja dobivenih istraživanjem sa stopama nasilja dobivenim iz administrativnih podataka.

U ovom radu referentna točka su podaci iz projekta »BECAN – Epidemiološka studija zlostavljanja i zanemarivanja djece« prikupljeni 2011. godine za adolescente u dobi 16 godina (2. razred srednje škole) i objavljeni u članku Ajduković i sur. (2013.) tako da će u pregledu podataka o prevalenciji nasilja fokus biti na radovima objavljenima nakon 2011. godine. U navedenom članku prikazani podaci o jednogodišnjoj prevalenciji nasilja govore da je izloženost djece psihičkoj agresiji bila 74,4%, psihičkom zlostavljanju 26,5%, tjelesnom kažnjavanju 35,7% i tjelesnom zlostavljanju 24,0%. Pri tome su djevojke bile izloženije psihičkoj agresiji i tjelesnom nasilju, dok kod psihičkog zlostavljanja nije bilo razlike u izloženosti prema spolu. U okviru tog rada jednogodišnja prevalencija bila je izračunata temeljem odgovora ispitanika na pitanje jesu li doživjeli nasilje od bilo kojeg člana obitelji, dok podaci o doživljenom nasilju isključivo od roditelja nisu prikazani te će biti prikazani u okviru ovog rada. Pretragom članaka »Hrvatske znanstvene bibliografije (CROSBi)« i baze »Google Scholar« pronađeno je nekoliko znanstvenih članaka i diplomskih radova koji su se bavili u pravilu posredno ovom tematikom. Ajduković, Rajhvajn Bulat i Sušac (2018.) prikazale su rezultate istraživanja iz 2013. godine koje je koristilo sličnu metodologiju kao i projekt »BECAN« te je u radu izloženost nasilju korištena kao prediktor internaliziranih i eksternaliziranih problema adolescenata. Prikazani su rezultati životne prevalencije za nasilje doživljeno u obitelji, neovisno o počinitelju. Rezultati pokazuju kako je u dobnoj skupini djece od 13 godina psihičku agresiju doživjelo 71,3% djece, psihičko zlostavljanje 25,1%, tjelesno kažnjavanje 58,9%, a tjelesno zlostavljanje 28,4%. U dobnoj skupini od 18 godina psihičku agresiju doživjelo je 79,5% adolescenata, psihičko zlostavljanje 33,1%, tjelesno kažnjavanje 67,1% a tjelesno zlostavljanje 33,1% adolescenata. Rad Keresteš i sur. (2012.) temeljen je na rezultatima projekta »Ličnost roditelja i roditeljstvo tijekom tranzicije djeteta u adolescenciju« i opisuje razvoj »Upitnika roditeljskog ponašanja«. Na uzorku roditelja djece u višim razredima osnovne škole na skali kažnjavanja u okviru koje se mjere tvrdnje poput »Vičem kad se dijete loše ponaša« dobivena je prosječna vrijednost od 2,05 koja odgovara opisu »nije baš točno«. U radu Velki i Kuterovac Jagodić (2016.) kažnjavanje od strane roditelja mjereno je kao prediktor vršnjačkog nasilja korištenjem subskele »Kažnjavanje Upitnika roditeljskog ponašanja« (Keresteš i sur., 2012.) Prosječan rezultat na uzorku roditelja djece koja pohađaju više razrede osnovne škole bio je 2,11 i odgovara opisu »Nije baš točno«. Velki i Bošnjak (2012.) ispitivale su stavove roditelja prema odgojnim postupcima i njihovu povezanost s tjelesnim kažnjavanjem. Na skali tjelesnog nasilja dobiveno je da je 100% roditelja djece u osnovnoj školi koristilo tjelesno kažnjavanje, 64,2% tjelesno zlostavljanje te 2,1% teško tjelesno zlostavljanje. Bilić i Bilić (2013.) su na uzorku 275 učenika viših razreda osnovne škole dobile da je 58,2% djece doživjelo vrijeđanje, psovanje ili vikanje, 53,8% doživjelo je pljusknu ili šamar, a od težih oblika nasilja 12% djece

doživjelo je snažno odguravanje. U radu je ispitivana životna prevalencija nasilja doživljenog od strane roditelja. Ivrlač (2014.) je u sklopu diplomskog rada na uzorku 137 mladića iz dvije srednje škole i jednog doma za odgoj djece i mladeži dobila životnu prevalenciju fizičke viktimizacije od 71,4%, a psihičke viktimizacije 67,2%, pri čemu rezultati rada nisu razvrstani na specifičnije razine nasilja. U diplomskom radu Smolčić (2015.) je dobila na prigodnom uzorku 103 učenika trećih i četvrtih razreda osnovne škole da je njih 35% unutar godine dana prije ispitivanja doživjelo »ružne riječi« od strane roditelja, a njih 45,6% neki oblik fizičkog kažnjavanja. Gabriša (2018.) je u diplomskom radu na uzorku od 202 učenika 7. i 8. razreda osnovne škole ispitivala životnu prevalenciju tjelesnog i psihičkog nasilja na razini pojedinih ponašanja pri čemu je najčešći oblik tjelesnog nasilja pljuska ili šamar (58,2%) ispitanika, dok je najčešći oblik psihičkog nasilja vikanje bez razloga (83,6%). U diplomskom radu Nikolić (2018.) korištena je »Skala roditeljskih postupaka« te je na subskali »Kažnjavanje« na prigodnom uzorku od 148 roditelja djece u dobi 2-6 godina dobiven prosječni rezultat 7,24 od maksimalnih 14 koji indicira da roditelji smatraju da osrednju prisutnost kažnjavajućih postupaka kod roditelja, premda nije navedeno koje postupke ovo uključuje. Rikić i sur. (2017.) su na prigodnom uzorku od 118 roditelja djece vrtićke dobi analizirali rezultate na razini pojedinih pitanja te je dobiveno da je 47,3% majki i 26,9% očeva vikalo na dijete bez razloga, a od tjelesnog nasilja, 5,5% majki i 15,4% očeva je udarilo dijete.

Kada se sintetiziraju rezultati istraživanja u Hrvatskoj, uz iznimku rada Ajduković, Rajhvajn Bulat i Sušac (2018.), može se reći da praćenje dječje viktimizacije u obitelji nije sustavno, da se uglavnom radi o malim i nereprezentativnim uzorcima te da se koriste metodološki vrlo različiti pristupi zbog čega je onemogućeno praćenje prevalencije nasilja nad djecom u obitelji i praćenje promjena u stopama prevalencije.

U međunarodnom kontekstu broj radova je znatno obimniji te će se za potrebe prikaza trendova prikazati samo odabrani članci. U tri članka Marije Stoltenborgh (Stoltenborgh i sur., 2012., 2013., 2015.) je sa suradnicima provela niz metaanaliza izloženosti djece nasilju u svijetu. U metaanalizi 29 istraživanja na 46 uzoraka s ukupno preko 7 milijuna ispitanika dobivena izloženost psihičkom zlostavljanju iznosila je 36,3% za istraživanja koja su koristila samoiskaz ispitanika i životnu prevalenciju i 0,3% kada su korišteni podaci od strane drugih (administrativni podaci) i jednogodišnja prevalencija. Pri tome spol nije bio značajan moderator. Za tjelesno zlostavljanje, metaanaliza 111 istraživanja na 168 neovisnih uzoraka i gotovo 10 milijuna ispitanika pokazala je stopu prevalencije od 22,6% za podatke dobivene samoiskazom za životnu prevalenciju i 0,3% za podatke dobivene iz drugih izvora na jednogodišnjoj razini. Spol se također nije pokazao značajnim moderatorom. U UNICEF-ovom izvještaju (2017.) navode se usporedni podaci različitih istraživanja provedenih različitim metodologijama o izloženosti djece između 1. i 14. godine

psihičkim i tjelesnim nasilnim postupcima. Rezultati se kreću od 36% na Kubi do 94% u Ghani. Od zemalja koje su u okruženju Hrvatske, a za koje su dostupni podaci, u Bosni i Hercegovini dobivena je stopa od 55%, Srbiji 43%, Sjevernoj Makedoniji 69%, Albaniji 77%, dok za Hrvatsku i druge zemlje u okruženju podaci nisu dostupni. U okviru izvještaja ISPCAN-a o nasilju nad djecom iz 2018. godine Currie i sur. (2018.) navode rezultate istraživanja koje je proveo UNICEF u periodu od 2010. do 2013. godine u 36 zemalja diljem svijeta u kućanstvima s djecom u dobi 2-14 godina. Preko 50% ispitanika u većini zemalja prijavilo je korištenje tjelesnog kažnjavanja unutar mjesec dana prije istraživanja. Grubo verbalno kažnjavanje prijavilo je u 32 od 36 zemalja bar 50% ispitanika s velikim varijacijama po zemljama. Rezultati istraživanja u SAD-u pokazuju značajan trend pada izloženosti tjelesnom zlostavljanju pri čemu Finkelhor, Saito i Jones (2016.) navode da je u periodu od 1992. do 2014. godine došlo do pada od 55% u broju osnovanih prijavljenih slučajeva temeljem administrativnih podataka. Autori ovu promjenu pripisuju značajnom ekonomskom rastu, povećanju broja policijskih službenika i stručnjaka za zaštitu djece, agresivnijem pristupu detekciji i kažnjavanju počinitelja, većoj javnoj svijesti o problemu te boljoj dostupnosti tretmana za obitelji i osobe sa psihičkim poteškoćama, uključujući nove psihijatrijske lijekove. Runyan, Schwab-Reese i Shankar (2018.) među ostalim pad u stopama nasilja nad djecom povezuju i s padom stope partnerskog nasilja za 70%. Witt i sur. (2017.) su u retrospektivnoj studiji na uzorku 2 510 ispitanika u Njemačkoj dobili da su stope psihičkog zlostavljanja u djetinjstvu 19,2% (3,9% više muškaraca nego žena) te 22,9% za tjelesno zlostavljanje (0,2% više žena nego muškaraca). Pri tome je u skupini 14-19 godina stopa bar jednog tipa nasilja 13,4%, dok je u starijim skupinama stopa viša i iznosi 50,4% kod starijih od 70 godina.

Sinteza prikazanih nalaza može se opisati kroz preporuke koje donose Jud, Fegert i Finklehor (2016.) koji navode da je prvi zadatak za unaprjeđenje studija prevalencije razvoj zajedničkih definicija nasilja između istraživača i praktičara stvaranjem minimalnog seta podataka za praćenje nasilja nad djecom, uključujući mjere intenziteta i trajanja kako bi se povezali faktori rizika s budućim ishodima. Ovo je od osobite važnosti za područje psihičkog nasilja koje je često najslabije definirano. Druga preporuka odnosi se na prikupljanje i diseminaciju podataka u stručnim službama te da je potreban razvoj sustava koji ne donose dodatno opterećenje za djelatnike.

Temeljem pregleda postojeće literature, može se uočiti nesustavnost u prikupljanjima podataka što sprječava razvoj strategija prevencije nasilja nad djecom u obitelji te je stoga u ovom radu cilj prikazati promjene u stopi jedno-godišnje prevalencije tjelesnog i psihičkog nasilja počinjenog od roditelja prema adolescentima.

PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

U kontekstu cilja istraživanja postavljena su tri istraživačka problema:

1. Ispitati promjene u jednogodišnjoj prevalenciji nasilja u obitelji nad adolescentima počinjenog od roditelja u 2011. i 2017. godini.
2. Ispitati promjenu u omjeru djevojaka i mladića izloženih nasilju u obitelji od roditelja u 2011. i 2017. godini.
3. Ispitati promjenu u izloženosti višestrukoj viktimizaciji u obitelji u 2011. i 2017. godini.

METODA

Ispitanici

U okviru ovog rada koriste se podaci projekta »BECAN – Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece« prikupljeni 2011. godine na višetaptom probabilističkom stratificiranom klusterskom uzorku 1 233 adolescenta u 2. razredu srednje škole na području cijele Hrvatske. U istraživanju je sudjelovalo 52,6% djevojaka i 47,4% mladića te je prosječna dob u uzorku 16,08 godina ($SD = 0,449$). Detaljniji opis uzorka može se pronaći u radu Ajduković i sur. (2013.). Za podatke iz 2017. godine korišten je dio nalaza drugog vala projekta »Ekonomske teškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize« koji se provodi na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U okviru ovog projekta također je korišten višetaadni probabilistički stratificirani klusterski uzorak 29 srednjih škola iz središnje i sjeverne Hrvatske. U istraživanju je sudjelovalo 1 057 učenika drugih razreda srednjih škola. Od ukupnog uzorka 48,2% su bile djevojke, a 51,8% mladići. Prosječna dob ispitanika u uzorku bila je 16,18 godina ($SD = 0,511$).

Postupak

U okviru projekta »BECAN« su nakon prikupljana potrebnih dozvola za istraživanje od nadležnih tijela organizirani roditeljski sastanci na kojima se roditelje informiralo o svrsi i sadržaju istraživanja. Kako se radi o djeci starijoj od 14 godina, aktivni pristanak roditelja nije bio potreban (Ajduković i Kolesarić, 2003.) te su djeca sama davala pristanke na istraživanju. Svim roditeljima koji nisu bili prisutni na roditeljskom sastanku poslana su pismene informacije o istraživanju. Učenici su upitnike ispunjavali tijekom jednog školskog sata te im je prije samog ispunjavanja obećana anonimnost i povjerljivost te izuzetci od pravila koji se odnose na obvezu

prijave nasilja ako istraživači dobiju informaciju u izravnom kontaktu s djetetom. U učionici su s djecom uvijek bila dva posebno educirana istraživača koji su po završetku ispunjavanja učenicima podijelili zahvalnice s telefonskim brojem Hrabrog telefona ukoliko s nekime žele razgovarati ako ih je sadržaj istraživanja uznemirio.

U istraživanju provedenom 2017. godine prije samog istraživanja roditelji učenika su bili na jednak način informirani o samom istraživanju kao i 2011. godine. Informacije o povjerljivosti, anonimnosti i odstupanjima učenicima su pružene prije samog ispunjavanja upitnika, a kako se radilo o drugom valu istraživanja, kontakti sa školama su već ostvareni u prethodnom valu, a učenici koji nisu sudjelovali u prvom valu zamoljeni su za ispunjavanje dodatnog kratkog upitnika s osnovnim socio-demografskim informacijama. Premda se radilo o longitudinalnom istraživanju, učenicima je anonimnost garantirana na način da se u projektu povezivanje upitnika iz različitih valova radilo preko šifri koje su upisivala sama djeca tako da niti u jednom trenutku nisu upisivala identificirajuće podatke. Samo istraživanje provedeno je u terminu jednog školskog sata (45 minuta) prema dogovoru sa školom. Učenici su po dobivanju upute ispunjavali upitnike u formatu »papir-olovka«.

Instrumenti i mjere

U okviru ovog rada prikazuju se podaci skraćenog »ICAST-C« (»ISPCAN Child Abuse Screening Tool Children's Version«) (Zolotor i sur., 2009.) upitnika. Kako je projekt u okviru kojega su prikupljeni podaci 2017. godine po sadržaju znatno šireg obuhvata od projekta »BECAN«, zbog ograničenja trajanja ispunjavanja na jedan školski sat upitnik »ICAST-C« je skraćen tako da se od 52 ponašanja koristilo samo 16 ponašanja koja su se pokazala dominantnima po prevalenciji u projektu »BECAN« te je za svaku kategoriju nasilja – psihičku agresiju (PA), psihičko zlostavljanje (PZ), tjelesno kažnjavanje (TK) i tjelesno zlostavljanje (TZ) odabrano po četiri ponašanja. Detaljniji opis kategorizacije ponašanja u kategorije nasilja može se pronaći u Ajduković i sur. (2013.). Za potrebe ovog rada od podataka iz 2011. godine korištena su samo ona ponašanja koja su mjerena i 2017. godine. Druga metodološka razlika između podataka iz 2011. i 2017. godine je da su 2017. godine učenici bili pitani jesu li u proteklih godinu dana doživjeli neko ponašanje od strane roditelja. U istraživanju 2011. godine djeca su za svako ponašanje mogla označiti jesu li doživjela određeno ponašanje »nikada u životu«, »ne u prošloj godini, ali se dogodilo ranije«, te raspon odgovora o čestini doživljavanja unutar protekle godine. U istraživanju 2017. godine bila je zadana uputa je li se neko ponašanje dogodilo unutar protekle godine i nije bila ponuđena opcija ako se to ponašanje dogodilo ranije. Drugim riječima, za razliku od podataka iz 2011. godine, u istraživanju 2017. godine moguće je istraživati isključivo jednogodišnju prevalenciju nasilja i to isključivo onog počinjenog od

strane roditelja. Kako su u podacima iz 2011. godine dostupni podaci o počiniteljima, za izračun jednogodišnje prevalencije u 2011. godini smatralo se da su djeca doživjela nasilje samo ako je uz doživljeno nasilje kao počinitelj označen bar jedan od roditelja. Ukoliko su djeca za počinitelje označila samo druge članove obitelji, u ovom istraživanju smatralo se da nisu doživjela nasilje od roditelja, a ukoliko je izjavilo da je doživjelo nasilje, ali nije označilo počinitelje, za to ponašanje djetetu je stavljena nedostajuća vrijednost (eng. *missing value*). Rezultat na kategorijama nasilja formiran je preko tri kriterija na način da se smatra da je dijete doživjelo neku kategoriju nasilja ako je u protekloj godini u odnosu na mjerenje (1) doživjelo barem jednom, (2) barem jedno ponašanje koje definira tu kategoriju nasilja (3).

ANALIZA PODATAKA

Za analizu podataka korišten je programski paket SPSS 23.0 (IBM Corporation, 2015.) i R 3.5.2 (R Core Team, 2018.) te za izradu grafičkih prikaza paket ggplot2 (Wickam, 2016.). Analize razlika prevedene su Fisherovim egzaktnim testom kao alternativom χ^2 testu, te u slučaju analiza distribucija jedne varijable Goodnes-of-fit testom. U radu su prikazane nekorrigirane veličine p-vrijednosti. Kako se radi o izrazito velikom broju statističkih usporedbi (ukupno 123 usporedbe), ove je rezultate potrebno uzeti s oprezom zbog greške do koje dolazi višestrukim testiranjima na istom uzorku. Ukoliko se želi koristiti Bonferronijeva korekcija, smatrat će se da su statistički značajne one razlike gdje je p vrijednost manja od 0,001. Ukoliko se za korekciju odabere suvremenija i blaža Benjamini i Hochberg (1995.) False Discovery Rate metoda, može se smatrati da su razlike značajne na razini od 5% ukoliko je p vrijednost prikazana u radu manja od 0,022.

REZULTATI

Kako bi se odgovorilo na postavljene istraživačke probleme, rezultati su podijeljeni po pojedinim istraživačkim problemima.

Analiza promjena u jednogodišnjoj prevalenciji nasilja od strane roditelja

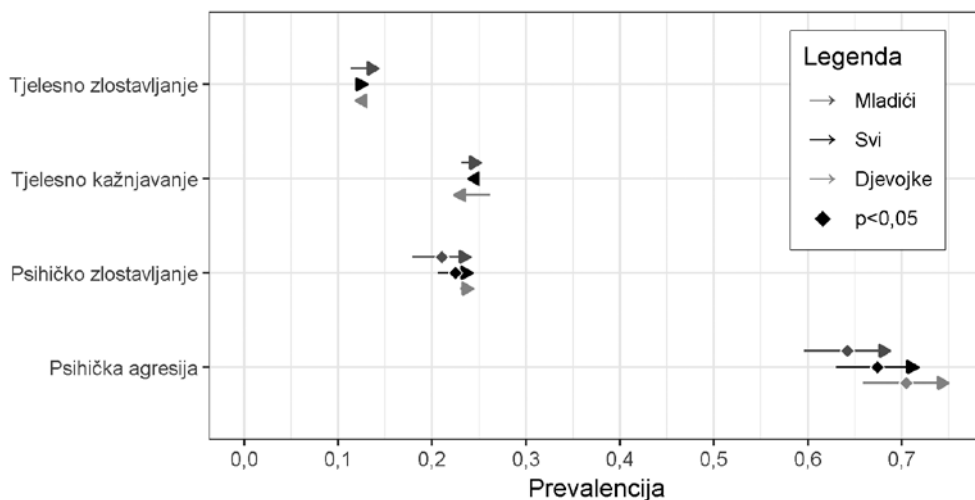
U prvoj analizi napravljena je analiza razlika u izloženosti pojedinim kategorijama nasilja između 2011. i 2017. godine za sve ispitanike i odvojeno za svaki spol. Rezultati jednogodišnjih prevalencija i analiza razlika izračunata Fisherovim egzaktnim testom pokazane su u Tablici 1.

Tablica 1. Jednogodišnja prevalencija prema kategorijama nasilja

Kategorije	Skupina	N		Prevalencija		Exact p	ϕ
		2011.	2017.	2011.	2017.		
Psihička agresija	Djevojke	602	508	65,9%	75,0%	0,001	0,099
	Mladići	535	538	59,6%	68,8%	0,002	0,095
	Svi	1 137	1 046	63,0%	71,8%	0,000	0,094
Psihičko zlostavljanje	Djevojke	618	508	23,0%	24,4%	0,574	0,017
	Mladići	542	539	17,9%	24,1%	0,014	0,076
	Svi	1 160	1 047	20,6%	24,3%	0,041	0,044
Tjelesno kažnjavanje	Djevojke	595	507	26,2%	22,3%	0,140	0,046
	Mladići	537	539	23,1%	25,2%	0,434	0,025
	Svi	1 132	1 046	24,7%	23,8%	0,617	0,011
Tjelesno zlostavljanje	Djevojke	616	507	12,8%	11,8%	0,650	0,015
	Mladići	533	537	11,3%	14,3%	0,143	0,046
	Svi	1 149	1 044	12,1%	13,1%	0,479	0,015

Legenda: Exact p = rezultat Fisherovog egzaktnog testa (p vrijednost); ϕ = fi koeficijent veličine efekta

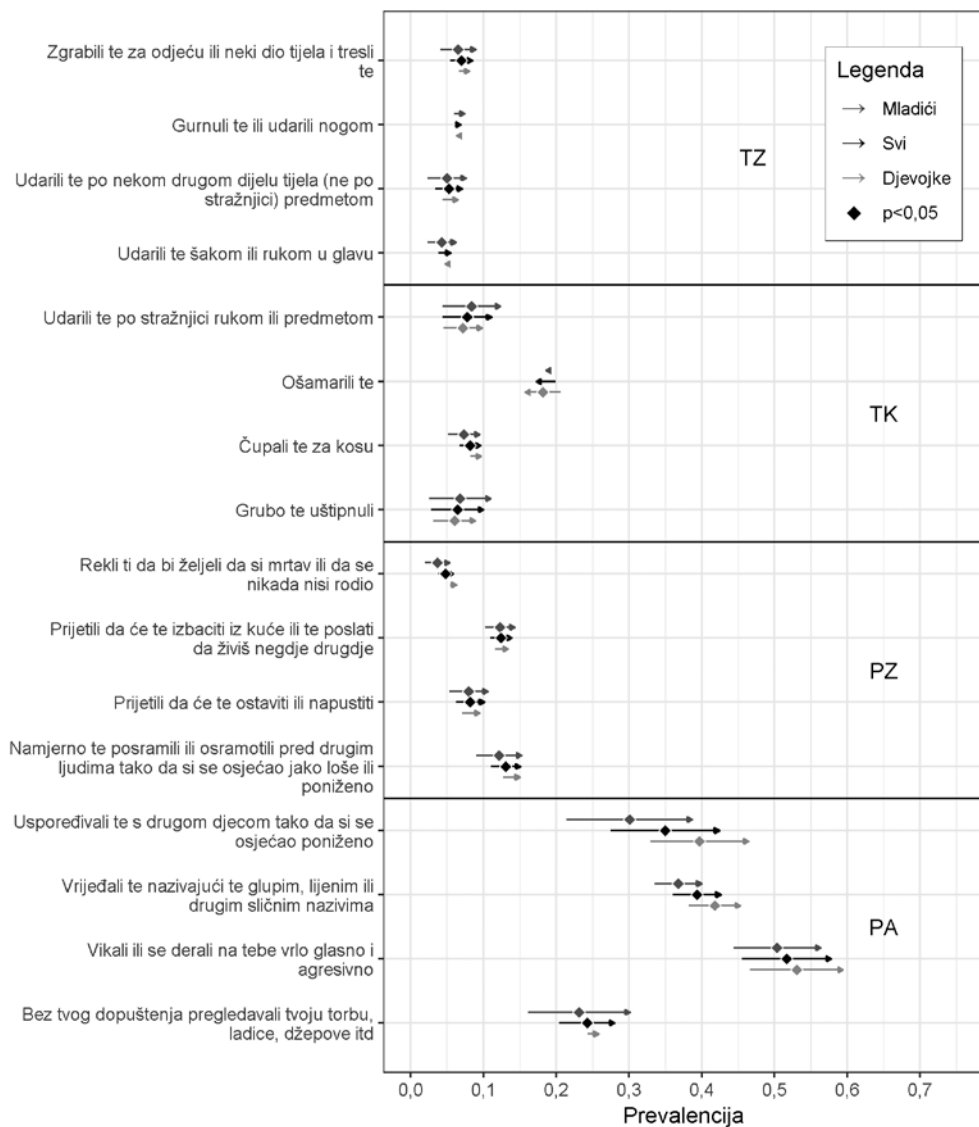
Radi preglednosti rezultata napravljen je grafički prikaz Tablice 1.

Slika 1. Grafički prikaz analize jednogodišnjih prevalencija između 2011. i 2017. godine prema kategorijama nasilja

Rezultati provedenih analiza pokazuju da je između 2011. i 2017. godine došlo do porasta izloženosti adolescenata psihičkom nasilju dok stope izloženosti tjelesnom nasilju stagniraju. Drugim riječima, niti na jednoj kategoriji nasilja nije došlo do pada prevalencije u razdoblju od 6 godina između dva mjerenja. Najviša prevalencija od 71,8% pokazuje se kod psihičke agresije, gdje se također pojavljuje i najveći rast u izloženosti od gotovo 9%, te se rast izloženosti pojavljuje i kod mladića i kod djevojaka. Kod psihičkog zlostavljanja na ukupnoj razini prevalencija je 24,3% i primjećuje se rast od 3,7% u odnosu na 2011. godinu, premda je, statistički gledano, za ovaj rast odgovoran rast izloženosti kod mladića od 6,2%. U kategoriji tjelesnog kažnjavanja primijećen je blag, iako statistički neznačajan pad prevalencije kod djevojaka te je na ukupnoj razini jednogodišnja prevalencija tjelesnog kažnjavanja 23,8%. Tjelesno zlostavljanje kategorija je s najmanjom prevalencijom, ali je istovremeno 13,1% adolescenata bilo u godini dana prije ispitivanja 2017. godine izloženo bar jednom obliku nasilja od roditelja koje je opisano ovom kategorijom.

U sljedećoj analizi izračunate su prevalencije po pojedinim pitanjima. Zbog obima su Tablice 9., 10. i 11. stavljene u suplement članka, a na Slici 2. prikazani su rezultati analiza. Iako u društvenim znanostima uobičajeno nije preporučljivo analizirati odgovore na pojedinim česticama zbog ograničene pouzdanosti, u ovom slučaju ovakve analize su potrebne jer je definiranje kategorija nasilja kulturalno specifično i teško je uspoređivati rezultate istraživanja provedenih u različitim kulturama kada se koriste samo podaci o prevalenciji na kategorijama nasilja. Također, prilikom interpretacije rezultata na pojedinim tvrdnjama treba uzeti u obzir način formiranja rezultata na kategoriji. Pristup koji je ovdje korišten je da se smatra da je dijete doživjelo neku kategoriju nasilja ako je barem jednom u prošloj godini doživjelo barem jedno od ponašanja koja definiraju tu kategoriju nasilja. Zbog ovoga je moguće da, iako na pojedinačnim pitanjima unutar kategorije dolazi do statistički značajnog porasta prevalencije, na razini kategorije nema statistički značajnog porasta jer je istovremeno došlo do porasta izloženosti višestrukim nasilnim ponašanjima unutar kategorije.

Slika 2. Grafički prikaz analize jednogodišnjih prevalencija između 2011. i 2017. godine prema pojedinačnim pitanjima

Na svim ponašanjima koja opisuju psihičku agresiju došlo je do statistički značajnog porasta jednogodišnje prevalencije. Pri tome je samo za pregledavanje osobnih stvari bez dozvole dobivena stagnacija prevalencije kod djevojaka, dok je za sva ostala ponašanja zabilježen gotovo usporedni rast izloženosti i kod mladića i kod djevojaka. Najveća prevalencija od 57,8% u 2017. godini dobivena je za izloženost

vikanju s porastom od 12,3% u odnosu na 2011. godinu. Najveći porast od 14,9% dobiven je za uspoređivanje s drugom djecom popraćeno osjećajem poniženja.

U kategoriji psihičkog zlostavljanja na svim ponašanjima došlo je do povećanja prevalencije, pri čemu je za to u pravilu odgovorno povećanje prevalencije kod mladića. Kod djevojaka se na većini pitanja pokazuje blag, ali statistički neznačajan rast izloženosti.

U kategoriji tjelesnog kažnjavanja na svim je pitanjima u nekoj od skupina došlo do statistički značajne promjene u prevalenciji. Pri tome su najveći pomaci dobiveni za grubo štipanje i udaranje po stražnjici predmetom, dok je najviša prevalencija od ukupno 17,2% u 2017. godini dobivena za šamare. Ovo je također jedino pitanje u svim kategorijama kod kojega se pojavljuje statistički značajan pad u izloženosti kod djevojaka.

U kategoriji tjelesnog zlostavljanja kod djevojaka je na svim tvrdnjama dobivena stagnacija u prevalenciji, odnosno djevojke su jednako izložene različitim oblicima tjelesnog zlostavljanja kao što su bile i šest godina ranije. Kod mladića je dobiven porast u prevalenciji na svim tvrdnjama osim na izloženost guranju ili udaranju nogom.

Razlike u omjeru izloženosti nasilju s obzirom na spol

Pored analiza promjene jednogodišnje prevalencije između 2011. i 2017. godine, analizirane su i razlike u riziku za izloženost nasilju od roditelja s obzirom na spol. Na razini pojedine godine, ove se razlike također mogu izračunati jednostavnim Fisherovim egzaktnim testom, kao alternativom χ^2 testu, međutim prilikom testiranja promjene u omjeru mladića i djevojaka izloženih riziku testiranje je donekle kompleksnije jer se istovremeno kombiniraju varijable prevalencije, spola i godine te bi korištenje jednostavnog χ^2 testa testiralo ne samo promjenu u omjeru mladića i djevojaka, već i općenitu promjenu u izloženosti nasilju s obzirom na godinu. Kako broj ispitanika nije sasvim ujednačen po spolu niti unutar pojedine godine, niti među godinama, korištenje samo ispitanika koji su doživjeli nasilje u analizi nije opravdano jer bi rezultat analize bio pod utjecajem razlika u inicijalnom broju ispitanika unutar svake godine. Kako je cilj istraživačkog pitanja testiranje promjene u omjeru mladića i djevojaka izloženih nasilju između 2011. i 2017. godine, za potrebe analiza prvo su izračunati omjeri djevojaka i mladića koji su bili izloženi nasilju u 2011. godini. Zatim je na ispitanicima koji su doživjeli određeni oblik nasilja u 2017. godini proveden *Goodness-of-fit* test po spolu pri čemu su za izračun teorijske distribucije korišteni podaci o omjeru djevojaka i mladića iz 2011. godine. Drugim riječima, zanimalo nas je razlikuje li se broj djevojaka i mladića izloženih nekom obliku nasilja u 2017.

godini u odnosu na broj kakav bi bio da se omjer iz 2011. godine nije promijenio. U Tablici 2. prikazani su podaci testiranja razlika prema spolu.

Tablica 2. Razlike u izloženosti nasilju s obzirom na spol po godini te razlike u promjeni omjera djevojaka i mladića izloženih nasilju

Varijabla	Godina	N		Prevalencija		Exact P	ϕ	Razlika omjera	
		Djevojke	Mladići	Djevojke	Mladići			GOF (p)	ω
Psihička agresija	2011.	602	535	65,9	59,6	0,031	0,065	0,959 (0,327)	0,036
	2017.	508	538	75,0	68,8	0,028	0,069		
Psihičko zlostavljanje	2011.	618	542	23,0	17,9	0,035	0,063	5,645 (0,018)	0,149
	2017.	508	539	24,4	24,1	0,943	0,003		
Tjelesno kažnjavanje	2011.	595	537	26,2	23,1	0,241	0,036	6,068 (0,014)	0,156
	2017.	507	539	22,3	25,2	0,276	0,035		
Tjelesno zlostavljanje	2011.	616	533	12,8	11,3	0,468	0,024	4,924 (0,026)	0,190
	2017.	507	537	11,8	14,3	0,235	0,037		

Legenda: GOF (p) = rezultat *Goodness-of-fit* testa s pripadajućom p vrijednosti; ω = Cohenov omega koeficijent veličine efekta

Rezultati analiza razlika u jednogodišnjoj prevalenciji unutar svake godine pokazuju kako na kategorijama tjelesnog nasilja nema razlika u izloženosti između djevojaka i mladića, kao ni na kategoriji psihičkog zlostavljanja u 2017. godini. Razlike u izloženosti nasilju pojavljuju se na kategoriji psihičke agresije, pri čemu su u oba mjerenja djevojke imale veću vjerojatnost za doživljavanje psihičke agresije, dok je u kategoriji psihičkog zlostavljanja razlika značajna samo u mjerenju provedenom 2011. godine gdje su također djevojke bile pod većim rizikom za izloženost nasilju nego mladići. Kada se gledaju razlike u omjerima djevojaka i mladića izloženih nasilju, omjer izloženosti ostao je nepromijenjen za psihičku agresiju te na temelju analiza za promjene izloženosti za svaki spol možemo reći da je došlo do paralelnog rasta u izloženosti adolescenata psihičkoj agresiji. U preostalim kategorijama došlo je do statistički značajnih promjena u omjeru. Pri tome je za psihičko zlostavljanje došlo do ujednačavanja rizika za što je odgovoran porast izloženosti psihičkom zlostavljanju kod mladića te stagnacija izloženosti kod djevojaka. U obje kategorije tjelesnog nasilja došlo je do inverzije omjera. Premda razlike unutar godine nisu značajne, kada se uspoređuju omjeri, razlike postaju statistički značajne. Ovakav rezultat događa jer se provode različite usporedbe kada se gledaju pojedinačne godine i kada se testira promjena u omjeru, ali s obzirom na nekonzistentnost

nalaza o promjeni omjera s razlikama u izloženosti unutar pojedine godine, ove nalaze potrebno je interpretirati s oprezom.

Za analize ovih razlika po pojedinim pitanjima rezultati su radi preglednosti podijeljeni po kategorijama nasilja. U Tablici 3. prikazani su rezultati analiza s pitanjima koja opisuju psihičku agresiju.

Tablica 3. Razlike u izloženosti nasilju s obzirom na spol po godini te razlike u promjeni omjera djevojaka i mladića izloženih nasilju za kategoriju psihičke agresije

Varijabla	Godina	N		Prevalencija		Exact P	ϕ	Razlika omjera	
		Djevojke	Mladići	Djevojke	Mladići			GOF (p)	ω
Bez tvog dopuštenja pregledavali tvoju torbu, ladice, džepove itd.	2011.	626	553	24,3	16,1	0,001	0,101	29,096 (0,000)	0,315
	2017.	507	538	25,8	30,1	0,130	0,048		
Vikali ili se derali na tebe vrlo glasno i agresivno	2011.	614	550	46,6	44,4	0,479	0,022	0,463 (0,496)	0,028
	2017.	507	538	59,4	56,3	0,347	0,031		
Vrijedali te nazivajući te glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima	2011.	595	537	38,2	33,5	0,107	0,048	0,488 (0,485)	0,033
	2017.	505	538	45,3	40,0	0,080	0,054		
Uspoređivali te s drugom djecom tako da si se osjećao poniženo	2011.	623	547	32,9	21,4	0,000	0,129	10,598 (0,001)	0,155
	2017.	506	538	46,4	38,7	0,012	0,079		

Rezultati analiza unutar pojedinih godina za pitanja koja opisuju psihičku agresiju pokazuju da su djevojke u oba mjerjenja bile izloženije tome da ih roditelji uspoređuju s drugom djecom na način da se osjećaju poniženo, te su bile izloženije tome da im roditelji bez dopuštenja pregledavaju torbu, ladice i slično. U drugim usporedbama nije bilo statistički značajne razlike u izloženosti s obzirom na spol. Kada se gledaju promjene u riziku za izloženost s obzirom na spol, do promjena je došlo na prvom i zadnjem pitanju. Kod pregledavanja stvari bez dozvole došlo je do inverzije u riziku za što je odgovoran rast izloženosti kod mladića, dok je za uspoređivanje popraćeno osjećajem poniženosti rast izloženosti kod mladića veći nego rast izloženosti kod djevojaka. Za preostala dva pitanja nije došlo do promjene omjera tako da možemo reći da je došlo do paralelnog rasta u izloženosti.

Rezultati analize razlika za pitanja koja opisuju psihičko zlostavljanje prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. Razlike u izloženosti nasilju s obzirom na spol po godini te razlike u promjeni omjera djevojaka i mladića izloženih nasilju za kategoriju psihičkog zlostavljanja

Varijabla	Godina	N		Prevalencija		Exact p	ϕ	Razlika omjera	
		Djevojke	Mladići	Djevojke	Mladići			GOF (p)	ω
Namjerno te osramotili ili pred drugim ljudima tako da si se osjećao jako loše ili poniženo	2011.	628	557	12,7	9,0	0,041	0,060	7,267 (0,007)	0,214
	2017.	508	539	15,0	15,2	0,931	0,004		
Prijetili da će te ostaviti ili napustiti	2011.	633	569	7,1	5,3	0,232	0,038	5,881 (0,015)	0,237
	2017.	507	537	9,5	10,6	0,607	0,019		
Prijetili da će te izbaciti iz kuće ili te poslati da živiš negdje drugdje	2011.	632	560	11,6	10,2	0,458	0,022	2,282 (0,131)	0,125
	2017.	506	539	13,4	14,3	0,721	0,012		
Rekli ti da bi željeli da si mrtav ili da se nikada nisi rodio	2011.	633	566	5,4	1,9	0,002	0,090	13,751 (0,000)	0,475
	2017.	506	538	6,3	5,4	0,598	0,020		

Dobiveni rezultati analiza pokazuju razliku u riziku za izloženost nasilju unutar godine samo za 2011. godinu i to za namjerno sramoćenje pred drugim ljudima te za govorenje djetetu da bi željeli da je mrtvo ili da se nikada nije rodilo. U oba slučaja djevojke pokazuju veću izloženost od mladića. Kada se govori o promjeni omjera, samo je za prijetnje izbacivanjem razlika u promjeni omjera statistički neznačajna, dok je na ostalim pitanjima promjena statistički značajna, pri čemu je za to u većoj mjeri odgovoran porast izloženosti kod mladića. Rezultati analiza za pitanja vezana uz tjelesno kažnjavanje prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. Razlike u izloženosti nasilju s obzirom na spol po godini te razlike u promjeni omjera djevojaka i mladića izloženih nasilju za kategoriju tjelesnog kažnjavanja

Varijabla	Godina	N		Prevalencija		Exact P	φ	Razlika omjera	
		Djevojke	Mladići	Djevojke	Mladići			GOF (p)	ω
Grubo te uštipnuli	2011.	622	562	3,1	2,5	0,599	0,017	5,864 (0,015)	0,237
	2017.	506	537	8,9	11,0	0,301	0,035		
Čupali te za kosu	2011.	625	567	8,2	5,1	0,037	0,061	6,566 (0,010)	0,256
	2017.	507	539	9,7	9,5	0,917	0,003		
Ošamarili te	2011.	617	555	20,6	19,1	0,558	0,019	3,976 (0,046)	0,149
	2017.	508	539	15,7	18,6	0,251	0,037		
Udarili te po stražnjici rukom ili predmetom	2011.	629	564	4,5	4,4	1,000	0,000	2,275 (0,131)	0,140
	2017.	508	538	9,8	12,3	0,237	0,039		

Razlike po spolu u izloženosti tjelesnom kažnjavanju unutar jedne godine pokazuju razliku samo na čupanju za kosu 2011. godine gdje su djevojke bile izloženije ovom obliku nasilja nego mladići. U ostalim usporedbama nije pronađena statistički značajna razlika. Do paralelnog rasta izloženosti između 2011. i 2017. godine došlo je samo kod udaranja po stražnjici rukom ili predmetom, dok je na drugim pitanjima došlo do statistički značajne promjene u omjerima, pri čemu je za čupanje za kosu došlo do ujednačavanja u izloženosti između mladića i djevojaka, dok je kod šamara došlo do ukupnog pada u izloženosti, pri čemu djevojke imaju veći pad u izloženosti.

Tablica 6. Razlike u izloženosti nasilju s obzirom na spol po godini te razlike u promjeni omjera djevojaka i mladića izloženih nasilju za kategoriju tjelesnog zlostavljanja

Varijabla	Godina	N		Prevalencija		Exact P	φ	Razlika omjera	
		Djevojke	Mladići	Djevojke	Mladići			GOF (p)	ω
Udarili te šakom ili rukom u glavu	2011.	634	562	5,2	2,3	0,010	0,075	19,692 (0,000)	0,588
	2017.	508	534	4,7	6,2	0,341	0,032		
Udarili te po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom	2011.	633	563	4,4	2,3	0,055	0,058	14,631 (0,000)	0,445
	2017.	508	538	6,5	7,6	0,547	0,022		
Gurnuli te ili udarili nogom	2011.	629	551	6,4	6,0	0,810	0,008	1,435 (0,231)	0,141
	2017.	507	538	6,3	7,4	0,542	0,022		
Zgrabili te za odjeću ili neki dio tijela i tresli te	2011.	632	565	6,6	4,1	0,055	0,057	9,607 (0,002)	0,329
	2017.	507	536	8,1	9,0	0,658	0,016		

U analizi jednogodišnjeg rizika djevojke su bile pod povećanim rizikom da budu udarene šakom ili rukom u glavu 2011. godine, dok je na ostalim usporedbama rizik približno jednak. Detektirane su promjene omjera između 2011. i 2017. godine na svim ponašanjima osim za guranje i li udaranje nogom gdje nije došlo do promjene u izloženosti niti u riziku po spolu. U ostalim tvrdnjama zabilježen je rast jednogodišnje prevalencije kod mladića čime je došlo do ujednačavanja omjera rizika (Tablica 6.).

Višestruka viktimizacija

U okviru posljednjeg problema ispitivana je izloženost adolescenata višestrukoj viktimizaciji od strane roditelja. Rezultati su prikazani u Tablici 7.

Tablica 7. Izloženost nasilju s obzirom na istovremeno doživljavanje različitih kategorija nasilja

Doživljeno nasilje	N		%	
	2011.	2017.	2011.	2017.
Bez nasilja	357	278	35,3%	26,7%
Psihička agresija (PA)	295	392	29,2%	37,6%
Psihičko zlostavljanje (PZ)	3	6	0,3%	0,6%
Tjelesno kažnjavanje (TK)	21	9	2,1%	0,9%
Tjelesno zlostavljanje (TZ)	1	0	0,1%	0,0%
PA+PZ	75	98	7,4%	9,4%
TK+PA	81	74	8,0%	7,1%
TK+PZ	4	1	0,4%	0,1%
TZ+PA	7	8	0,7%	0,8%
TZ+PZ	1	0	0,1%	0,0%
TZ+TK	2	1	0,2%	0,1%
TK+PZ+PA	42	47	4,2%	4,5%
TZ+PZ+PA	18	12	1,8%	1,2%
TZ+TK+PA	27	29	2,7%	2,8%
TZ+TK+PZ	0	0	0,0%	0,0%
TZ+TK+PZ+PA	76	87	7,5%	8,3%
Ukupno	1 010	1 042	100,0%	100,0%

Analize rezultata pokazuju kako je između 2011. i 2017. godine došlo do općenitog porasta izloženosti djece nasilju od 8,6% pri čemu u 2017. godini svega 26,7%

djece nije bilo izloženo nikakvom obliku nasilja od strane roditelja. U 2017. godini 39,1% djece je bilo izloženo jednom od oblika nasilja, najčešće psihičkoj agresiji, s porastom od 7,4% u odnosu na 2011. godinu. Višestrukoj viktimizaciji bilo je izloženo 34,3% djece u 2017. godini, s porastom od 1,3% u odnosu na 2011. godinu. Najčešći oblik višestruke viktimizacije je kombinacija sve četiri kategorije nasilja te izloženost psihičkoj agresiji kombiniranoj ili sa psihičkim zlostavljanjem ili s tjelesnim kažnjavanjem. Rezultati analiza za trend izloženosti jednostrukoj i višestrukoj viktimizaciji prikazani su u Tablici 8.

Tablica 8. Razlike u doživljavanu jednostrukoj i višestrukoj viktimizaciji

Doživljeno nasilje	N		%		Exact p	φ
	2011.	2017.	2011.	2017.		
Bez nasilja	357	278	35,3%	26,7%	0,000	0,094
Jednostruko	320	407	31,7%	39,1%	0,001	0,077
Višestruko	333	357	33,0%	34,3%	0,544	0,014

Provedeni testovi pokazuju kako na izloženosti višestrukoj viktimizaciji nije došlo do statistički značajne promjene prevalencije već da se pad broja adolescenata koji nisu bili izloženi nasilju u 2017. godini može pripisati porastu u izloženosti jednostrukoj viktimizaciji.

RASPRAVA

U ovom radu cilj je bio ispitati promjene u jednogodišnjim stopama doživljenog roditeljskog nasilja kod adolescenata u 2011. i 2017. godini. Za općeniti prikaz prevalencija nasilja pogodan je pristup korištenja jednogodišnjih stopa u odnosu na životne prevalencije jer jednogodišnje prevalencije omogućuju direktnu usporedbu, ali i pružaju informaciju koja donositeljima politika i kreatorima programa može poslužiti kao referentna točka za evaluaciju učinka mjera. Naime, ako se za kreiranje programa koriste životne prevalencije, a posebno kada je uzorak, kao što je to u ovom istraživanju, sačinjen od adolescenata, životna prevalencija može biti posljedica događaja u ranom djetinjstvu te se promjene koje su rezultat različitih politika i programa mogu mjeriti s puno većim odmakom nego ako se kao referentna točka koristi jednogodišnja prevalencija. Drugi važan aspekt ovog istraživanja je mjerenje nasilja koje je počinjeno isključivo od roditelja. Iako je iz pozicije žrtve svako nasilje traumatično, za potrebe planiranja prevencije nije svejedno tko je počinitelj jer će informacije o počiniteljima oblikovati sadržaj preventivskih programa.

Zbog toga je potrebno razlikovati nasilje koje je počinjeno od roditelja u odnosu na nasilje koje je počinjeno od druge djece u obitelji ili drugih članova obitelji. Ovo, naravno, ne umanjuje značaj praćenja izloženosti nasilju neovisno o počinitelju jer ti podaci omogućuju bolje planiranje intervencijskih i tretmanskih programa usmjerenih žrtvama nasilja.

Rezultati provedenog istraživanja pokazali su općeniti porast u broju adolescenata koji su izloženi nasilju počinjenom od strane roditelja, što se prvenstveno pripisuje porastu broja adolescenata izloženih psihičkom nasilju, a posebice mladića. Ove rezultate moguće je interpretirati iz tri perspektive.

Prva perspektiva je stvarni porast psihičkog nasilja i stagnacija stopa tjelesnog nasilja. Iz ove perspektive podaci pokazuju zabrinjavajući trend i ukazuju na neučinkovitost različitih programa koji su za cilj imali smanjenje stopa nasilja.

Druga perspektiva je djelomično metodološke prirode i odnosi se na prepoznavanje nasilnih događaja. U svim istraživanjima koja se temelje na izvještavanju o događajima ispitanici svoje odgovore daju na temelju dosjećanja i interpretacije vlastitog iskustva kao onog opisanog u pitanju u upitniku. Iz ove perspektive nije nužno da je došlo do povećanja stope psihičkog nasilja, već je moguće da je došlo do boljeg prepoznavanja doživljenog nasilja kod mladića, čime su i konačne stope dobivene upitnikom povećane. Ovakva interpretacija ima djelomično pozitivne reperkusije jer bi se time bar donekle ukazalo na napredak u prevenciji nasilja u kontekstu boljeg prepoznavanja, ali s druge strane bez rezultata koji bi djelovali na smanjenje stope doživljenog nasilja od strane roditelja.

Treća perspektiva je strogo metodološke prirode i odnosi se na različit sadržaj upitnika, konteksta istraživanja i odabira uzorka. Naime, iako su pitanja postavljena u upitniku identična, u istraživanju provedenom 2011. godine cijeli kontekst istraživanja odnosio se na doživljeno nasilje u obitelji i prilikom ispunjavanja upitnika ispitanici su mogli označiti tko su sve bili počinitelji. S druge strane, pitanja u istraživanju 2017. godine bila su fokusirana samo na nasilje doživljeno od strane roditelja i pored toga su ova pitanja bila dio većeg istraživanja koje se bavilo različitim psihosocijalnim karakteristikama adolescenata. Uz navedeno, u istraživanju iz 2017. sudjelovali su adolescenti iz središnje i sjeverne Hrvatske, dok je u istraživanju iz 2011. godine uzorak bio nacionalno reprezentativan. Premda su ove razlike nesporne, nije sasvim jasan smjer kako bi one mogle djelovati. Četvrti perspektiva bi, naravno, mogla biti da je na rezultate mogla djelovati kombinacija faktora izloženih u različitim prethodnim perspektivama.

Iz pozicije ovog znanstvenog rada smisljeno je interpretirati isključivo prvu perspektivu, odnosno promjene u prijavljenom nasilju. Dobiveni rezultati pokazuju da niti u jednoj kategoriji nasilja nije došlo do statistički značajnog smanjenja jednogodišnje prevalencije nasilja počinjenog od roditelja. Rezultati pokazuju da je

psihička agresija dominantan oblik agresije koju doživljavaju adolescenti pri čemu je gotovo tri četvrtine adolescenata doživjelo ovaj oblik nasilja tijekom godine dana prije istraživanja. Od posebne su važnosti prevalencije izloženosti tjelesnom nasilju koje pokazuju da je gotovo četvrtina adolescenata doživjela neki oblik tjelesnog kažnjavanja, najčešće šamare, dok je tjelesno zlostavljanje doživjelo gotovo 15% adolescenata. Na razini pojedinih ponašanja pokazuje se da je od 16 odabranih nasilnih ponašanja u upitniku, na njih 14 došlo do porasta jednogodišnje prevalencije dok za guranje ili udaranje nogom stopa prevalencije stagnira, dok su šamari jedino nasilno ponašanje kod kojeg je došlo do statistički značajnog smanjenja jednogodišnje prevalencije, i to samo kod djevojaka. Analiza rizika da djevojke i mladiće pokazala je određene promjene u omjeru mladića i djevojaka izloženih nasilju te je stopa rizika za psihičku agresiju nešto veća za djevojke, dok je za ostale kategorije nasilja stopa rizika približno jednaka. Analiza višestruke viktimizacije pokazala je da na razini uzoraka nije došlo do statistički značajne promjene u broju djece izložene višestrukoj viktimizaciji, ali je došlo do povećanja broja djece izloženih roditeljskom nasilju općenito kroz povećanje broja djece izložene jednostrukoj viktimizaciji, u najvećoj mjeri psihičkoj agresiji. S obzirom na nedostatak sličnih istraživanja, najbliži ekvivalent korištenoj metodologiji u širem kontekstu su podaci iz rada Nikolaidisa i sur. (2018.) gdje su prikazani rezultati projekta »BECAN« za Hrvatsku i 8 drugih zemalja u projektu kategorizirani kao psihičko i tjelesno nasilje u obitelji na agregiranom uzorku djece u dobi 11, 13 i 16 godina. Ovi su rezultati pokazali jednogodišnje prevalencije psihičkog nasilja u obitelji, neovisno o počinitelju, od 59,62% u Srbiji do 70,02% u Grčkoj te tjelesnog nasilja od 42,40% u Sjevernoj Makedoniji do 51,01% u Bosni i Hercegovini. Iako rezultati za tjelesno nasilje u usporedbi s rezultatima iz 2017. godine prikazanima u ovom istraživanju pokazuju da su djeca u 2011. godini doživljavala više nasilja, treba uzeti u obzir da su za 2017. godinu prikazane stope samo za adolescente u dobi od 16 godina, dok je iz rada Ajduković i sur. (2013.) vidljivo da su stope doživljavanja tjelesnog nasilja znatno više kod djece mlađe dobi, dok su stope psihičkog nasilja najviše kod djece od 16 godina. Kada se ovi rezultati gledaju u kontekstu rada Taylor i sur. (2016.) koji su ispitivali razloge opravdavanja tjelesnog kažnjavanja te su dobili rezultate da se tjelesno kažnjavanje dominantno opravdava vlastitim primjerom (*»Mene su kažnjavali pa sam dobar ispao«*), ali i uvjerenjem da je tjelesno kažnjavanje discipliniranje, a ne zlostavljanje te da druge metode discipliniranja nisu toliko učinkovite. Novoselec (2007.) u kontroverznoj knjizi *»Opći dio kaznenog prava«* piše da roditelji imaju dužnost i pravo odgajati dijete pa im treba priznati pravo da fizički kažnjavaju svoju malu djecu ako to ne čine na ponižavajući način i ako pri tome ne nanose tjelesne ozljede. S druge strane, ispitanici u ovom istraživanju su dobi od 16 godina i čak niti laička opravdanja kažnjavanja djece ne mogu biti primjenjiva za interpretaciju stopa izloženosti nasilju dobivenih u ovom

istraživanju. Činjenica da svako četvrto dijete od 16 godina doživi neki oblik tjelesnog kažnjavanja od strane roditelja je iznimno zabrinjavajuća i suštinski poziva na djelovanje donosioca politika i stručnjaka.

Dodatno, kada se stopa od 25,8% adolescenata u dobi od 16 godina koji su doživjeli samo tjelesno nasilje usporedi s brojem prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom unutar sustava socijalne skrbi u 2016. godini od 2247 slučajeva (MDOMSP, 2017.), uz tendencioznu pretpostavku uniformne distribucije prijavljenih slučajeva po dobi djeteta i broja djece rođene u Hrvatskoj 2001. godine od 40 993 (Državni zavod za statistiku, 2002.), interpolacijom dobivenih nalaza dobili bismo da je tjelesno nasilje doživjelo 10 576 djece u dobi od 16 godina, a da je od toga prijavljeno 125 (2 247/18) slučajeva djece u dobi od 16 godina, što čini stopu prijavljenog nasilja 1,18%⁴. Upravo ovi rezultati ukazuju na to da je potrebno uložiti znatan napor u programe prevencije roditeljskog nasilja nad djecom i prepoznavanje slučajeva nasilja od strane sustava. Kao jednu od praktičnih implikacija ovog rada može se navesti da je donosiocima politika na razini nacionalnog sustava, ali i specifičnijih sustava nužno uvesti bihevioralne mjere učinka politika i programa. Primjerice, prilikom evaluacije projektnih prijedloga bilo bi poželjno uvesti preporuke Bavel i sur. (2013.) o planiranju bihevioralnih mjera učinka te promijeniti paradigmu evaluacije različitih programa s ispitivanjima zadovoljstva korisnika programa prema ispitivanju bihevioralnih promjena (vidi npr. Europska komisija, 2013., poglavlje 2.2.2).

Kao jednu od temeljnih karakteristika i potencijalnog ograničenja istraživanja, potrebno je naglasiti da su podaci prikupljeni u oba istraživanja korištena u ovom radu temeljeni na samoiskazu adolescenata. Premda se koriste jednogodišnje prevalencije za koje se može reći da su pouzdanije nego životne prevalencije kada se koristi ovakva metoda prikupljanja, potencijalne pristranosti poput socijalno poželjnog odgovaranja i drugih se i dalje mogu pojaviti (vidi npr. Brenner i DeLamater, 2016.). Iz ovog razloga se u budućim istraživanjima preporuča korištenje različitih metoda, poput korištenja podataka o djece, roditelja i drugih kako bi se dobili vjerodostojniji podaci. Kao ograničenje istraživanja također se može navesti redukcija upitnika koja je napravljena u istraživanju 2017., a koja je zatim primijenjena na podacima iz 2013. radi usporedivosti podataka. Zbog ove redukcije onemogućena je usporedba s drugim istraživanjima koja koriste ICAST upitnike te se preporuča u budućim istraživanjima koristiti pune verzije upitnika.

Iako se istraživanje provedeno 2017. godine ne može u punom smislu smatrati prevalencijskim istraživanjem zbog selekcioniranog uzorka i obuhvata, dobiveni rezultati ukazuju na to da su prevalencijska istraživanja nasilja nad djecom u obitelji

⁴ Ova interpolacija dobivena je temeljem različitih izvora podataka i treba je interpretirati s oprezom kao indicaciju, a ne kao činjenično stanje.

važan alat te upućuju da je ovakva istraživanja potrebno sustavno provoditi s ciljem unaprjeđenja planiranja i evaluacije preventivskih, intervencijskih i tretmanskih programa.

ZAKLJUČAK

U ovom radu cilj je bio prikazati promjene u stopi samoiskaza jednogodišnje prevalencije tjelesnog i psihičkog nasilja počinjenog od roditelja prema adolescentima u 2011. i 2017. godini s posebnim fokusom na specifične postupke i spol ispitanika. Dobiveni rezultati pokazali su da niti u jednoj kategoriji nasilja nije došlo do smanjenja stope jednogodišnje prevalencije, već stope tjelesnog nasilja stagniraju, a kod psihičkog nasilja došlo je do porasta prevalencije. Od spolno specifičnih razlika, pokazalo se da je samo kod psihičkog zlostavljanja došlo do ujednačavanja rizika izloženosti djevojaka i mladića, odnosno došlo je do porasta prevalencije kod mladića dok je kod djevojaka stopa izloženosti ostala nepromijenjena. Ukupno gledano, psihička agresija je dominantan oblik nasilja koji je u 2017. godini doživjelo 71,8% ispitanika, zatim slijedi psihičko zlostavljanje sa stopom od 24,3%, tjelesno kažnjavanje 23,8% te tjelesno zlostavljanje sa stopom jednogodišnje prevalencije od 13,1%. U kontekstu ukupne viktimizacije, povećao se broj djece izložene nasilju sa 64,7% na 73,3% pri čemu je za ovaj rast odgovorna prvenstveno povećana izloženost adolescenata psihičkoj agresiji. Dobiveni rezultati ukazuju na to da je roditeljsko nasilje nad djecom, čak i djecom u dobi od 16 godina, vrlo rašireno u Hrvatskoj te da je potrebno razvijati sustav prevencije roditeljskog nasilja nad djecom i intervencijskih i tretmanskih kapaciteta stručnih službi. Dodatno, rezultati ukazuju na potrebu za stvaranje sustava za praćenje prevalencijskih istraživanja za praćenje izloženosti djece nasilju i redovito provođenje ovakvih istraživanja.

LITERATURA

1. Ajduković, M. & Kolesarić, V. (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade RH i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
2. Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L. & Sušac, N. (2018). The internalising and externalising problems of adolescents in Croatia: Socio-demographic and family victimisation factors. *International Journal of Social Welfare*, 27 (1), 88–100. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12284>
3. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. & Sušac, N. (2013). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (3), 367–412.

4. Anderson, K. L. (2008). Child abuse. In: Kurtz, L. (ed.), *Encyclopedia of violence, peace, and conflict (2nd edition)*. Amsterdam: Elsevier, 197–457.
5. Bavel, R., Herrmann, B., Esposito, G. & Proestakis, A. (2013). *Applying behavioural sciences to EU policy-making*. Seville: Joint Research Centre of the European Commission.
6. Benjamini, Y. & Hochberg, Y. (1995). Controlling the false discovery rate: A practical and powerful approach to multiple testing. *Journal of the Royal Statistical Society. Series B (Methodological)*, 57 (1), 289–300.
7. Bilić, V. & Bilić, P. (2013). Učestalost i povezanost različitih oblika roditeljskog kažnjavanja s osjećajima i reakcijama djece. *Nova prisutnost*, 11 (2), 215–235.
8. Brenner, P. S. & DeLamater, J. (2016). Lies, damned lies, and survey self-reports? Identity as a cause of measurement bias. *Social Psychology Quarterly*, 79 (4), 333–354. <https://doi.org/10.1177/0190272516628298>
9. Council of Europe (2009). *Recommendation CM/Rec(2009)10 of the Committee of Ministers to member states on integrated national strategies for the protection of children from violence*. Preuzeto s: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d023d (20.3.2019.).
10. Council of Europe (2016). *Council of Europe Strategy for the rights of the child (2016-2021)*. Preuzeto s: <https://rm.coe.int/168066cff8> (30.3.2019.).
11. Currie, D. W., Fluke, J. D., DiGuseppi, C. G., Juarez-Colunga, E., Comstok, R. D. & Runyan, D. (2018). Prevalence of corporal punishment and harsh verbal punishment in 36 countries. In: Dubowitz, H., Hein, H. & Tummala, P. (eds.), *World perspectives on child abuse 2018*. Aurora, Colorado: International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect.
12. Državni zavod za statistiku (2002). *Prirodno kretanje stanovništva u 2001. po županijama, gradovima i općinama*. Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/2002/7-1-1h2002novo.htm> (20.3.2019.).
13. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH) (2018). *Izvešće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2017. godinu*. Preuzeto s: <http://www.dorh.hr/dorh07062018> (27.3.2019.).
14. Europska komisija (2013). *Call for proposals JUST/2015/RDAP/AG/MULT & RPRT Action grants to support national or transnational projects on multi-agency and multi-disciplinary cooperation to respond to violence against women and/or children, and on tackling underreporting*. Preuzeto s: http://ec.europa.eu/justice/grants1/files/2015_action_grants/2015_rdap_ag_mult/20160302_rm+_d2+_a4_multi-agency_and_under-reporting_call.pdf (9.5.2019.).
15. Finkelhor, D., Saito, K. & Jones, L. (2016). *Updated trends in child maltreatment, 2014*. Durham: Crimes against Children Research Center.

16. Gabriša, T. (2018). *Nasilje nad djecom u ekonomski različito razvijenim zemljama*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
17. Habetha, S., Bleich, S., Weidenhammer, S. & Fegert, J. M. (2012). A prevalence-based approach to societal costs occurring in consequence of child abuse and neglect. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 6 (1), 35. <https://doi.org/10.1186/1753-2000-6-35>
18. IBM Corporation (2015). *IBM SPSS Statistics for Windows, Version 23.0*. Armonk: IBM Corp.
19. Ivrlač, A. (2014). *Odrednice viktimizacije u djetinjstvu i delinkventnog ponašanja zagrebačkih adolescenata*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
20. Jud, A., Fegert, J. M. & Finkelhor, D. (2016). On the incidence and prevalence of child maltreatment: A research agenda. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 10 (1), 17. <https://doi.org/10.1186/s13034-016-0105-8>
21. Kazneni zakon (2011, 2012, 2015, 2017, 2018). *Narodne novine*, 125/2011., 144/2012., 56/2015., 61/2015., 101/2017., 118/2018.
22. Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W. & Silver, H. K. (1962). The battered-child syndrome. *JAMA: The Journal of the American Medical Association*, 181 (1), 17–24. <https://doi.org/10.1001/jama.1962.03050270019004>
23. Keresteš, G., Brković, I., Jagodić, G. K. & Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija Upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 15 (1), 23–42.
24. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) (2017). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2016. godini*. Preuzeto s: <https://mdomsp.gov.hr/UserDocImages/dtomasic/Statisticka%20izvjesca/2016/Godi%20C5%A1nje%20statisticko%20izvjesce%20korisnicima%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202016%20godini.xlsx> (13.3.2019.).
25. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (2019). *Odgajajte dijete – kataloški zapis*. Preuzeto s: http://katalog.nsk.hr/F/FPUXL86KGS7CTIAPCXQML3A4RV1N-DE6GRPHPE4UBQ8SDLHDD1N-27594?func=find-e&request=Odgajajte+dijete&find_scan_code=FOUND_NAS&adjacent=N&x=0&y=0&filter_code_1=WLN&filter_request_1=&filter_code_2=WYR&filter_request_2=&filter_code_3=WYR&filter_request_3=&filter_code_4=WFM&filter_request_4=&filter_code_5=WSL&filter_request_5= (20.3.2019.).
26. Nikolaidis, G., Petroulaki, K., Zarokosta, F., Tsirigoti, A., Hazizaj, A., Cenko, E., Brkić-Šmigoc, J., Vajzović, E., Stancheva, V., Chinceva, S., Ajduković, M., Rajter, M., Raleva, M., Trpčevska, Lj., Roth, M., Antal, I., Ispanović, V., Hanak, N. Olmezoglu-Sofoğlu, Z., Umit-Bal, I., Bianchi, D., Meinck, F. & Browne, K. (2018). Lifetime and

- past-year prevalence of children's exposure to violence in 9 Balkan countries: THE BECAN study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 12 (1), 1. <https://doi.org/10.1186/s13034-017-0208-x>
27. Nikolić, A. (2018). *Izvori roditeljskog stresa i karakteristike obitelji kao odrednice roditeljskih odgojnih postupaka*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
 28. Novoselec, P. (2007). *Opći dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
 29. Obiteljski zakon (1998). *Narodne novine*, 162/1998.
 30. Obiteljski zakon (2015). *Narodne novine*, 103/2015.
 31. Pearl, M. & Pearl, D. (1994). *To train up a child*. La Verne: Ingram Book Co.
 32. Perezniето, P., Montes, A., Routier, S. & Langston, L. (2014). *The costs and economic impact of violence against children*. *ChildFund*. Preuzeto s: https://www.childfund.org/uploadedFiles/public_site/media/ODI%20Report%20%20The%20cost%20and%20economic%20impact%20of%20violence%20against%20children.pdf (20.3.2019.).
 33. R Core Team (2018). *R: A language and environment for statistical computing*. Vienna: R Foundation for Statistical Computing
 34. Rajter, M. (2013). *Obiteljski stresori i obilježja obitelji kao prediktori roditeljskog nasilja nad djecom*. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
 35. Rajter, M., Trbus, M. & Pećnik, N. (2016). Socio-demografske odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (2), 211–234. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v23i2.135>
 36. Rikić, J., Beljan, P., Milošević, M., Miškulin, I., Miškulin, M. & Mujkić, A. (2017). Transgenerational transmission of violence among parents of preschool children in Croatia. *Acta Clinica Croatica*, 56 (3), 478–486. <https://doi.org/10.20471/acc.2017.56.03.15>
 37. Runyan, D. K., Schwab-Reese, L. & Shankar, V. (2018). Is the U.S. national decline in child physical abuse attributable to the decline in intimate partner violence and births to adolescent mothers? *International Journal on Child Maltreatment: Research, Policy and Practice*, 1 (1), 41–49. <https://doi.org/10.1007/s42448-018-0006-y>
 38. Smolčić, K. (2015). *Odnos kažnjavanja i samopoštovanja kod učenika rane školske dobi*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu.
 39. Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R. A. & van IJzendoorn, M. H. (2015). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses. *Child Abuse Review*, 24 (1), 37–50. <https://doi.org/10.1002/car.2353>
 40. Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R. A. & van IJzendoorn, M. H. (2012). The universality of childhood emotional abuse: A meta-analysis of

- worldwide prevalence. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 21 (8), 870–890. <https://doi.org/10.1080/10926771.2012.708014>
41. Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., & Alink, L. R. A. (2013). Cultural–geographical differences in the occurrence of child physical abuse? A meta-analysis of global prevalence. *International Journal of Psychology*, 48 (2), 81–94. <https://doi.org/10.1080/00207594.2012.697165>
 42. Taylor, C. A., Al-Hiyari, R., Lee, S. J., Priebe, A., Guerrero, L. W. & Bales, A. (2016). Beliefs and ideologies linked with approval of corporal punishment: A content analysis of online comments. *Health Education Research*, 31 (4), 563–575. <https://doi.org/10.1093/her/cyw029>
 43. Trbus, M., Rajčić, H. & Rajter, M. (2015). *Osnažimo pravo djece da budu sigurna*. Zagreb: Udruga roditelja »Korak po korak«.
 44. UNICEF (2017). *The state of the world's children 2017: Children in a digital world*. New York: UNICEF.
 45. United Nations (1989). *Declaration of the rights of the child*. Preuzeto s: <http://www.un-documents.net/a14r1386.htm> (20.3.2019.).
 46. United Nations (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. Preuzeto s: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (20.3.2019.).
 47. Velki, T. & Bošnjak, M. (2012). Povezanost roditeljskih odgojnih postupaka s tjelesnim kažnjavanjem djece. *Život i škola*, 28 (2), 63–82.
 48. Velki, T. & Kuterovac Jagodić, G. (2016). Uloga strukturalnih i procesnih obiteljskih čimbenika u objašnjenju dječjega nasilničkog ponašanja prema vršnjacima. *Ljetopis socijalnog rada*, 22 (2), 271–298. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v22i2.22>
 49. Wickam, H. (2016). *ggplot2: Elegant graphics for data analysis*. New York: Springer-Verlag.
 50. Witt, A., Brown, R. C., Plener, P. L., Brähler, E. & Fegert, J. M. (2017). Child maltreatment in Germany: Prevalence rates in the general population. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 11 (1), 47. <https://doi.org/10.1186/s13034-017-0185-0>
 51. Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (2018). *Narodne novine, Međunarodni ugovori*, 3/18.
 52. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2017). *Narodne novine*, 70/2017.
 53. Zolotor, A. J., Runyan, D. K., Dunne, M. P., Jian, D., Peturus H. R., Ramirez, C., Volkova, E., Deb, S., Lidchi, V., Muhammad, T. & Isaeva, O. (2009). ISPCAN Child abuse screening tool children's version (ICAST-C): Instrument development and multi-national pilot testing. *Child Abuse & Neglect*, 33 (11), 833-841.

Miroslav Rajter

Research Office

University of Zagreb

DIFFERENCES IN THE SELF-REPORTED ONE-YEAR PREVALENCE OF PARENTAL VIOLENCE EXPERIENCED BY ADOLESCENTS IN 2011 AND 2017

ABSTRACT

In this paper, the main aim is to present the changes in the self-reported one-year prevalence of parental violence experienced by adolescents in 2011 and 2017 in Croatia. The data for 2011 were obtained from the »BECAN (Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect)« FP7 project and the data for 2017 were obtained from the second wave of the project »FEHAP« (»Family Economic Hardship, Psychosocial Problems and Educational Outcomes of Adolescents in the Time of Economic Crisis«), funded by the Croatian Science Foundation. At both time-points, the multi-stage probabilistic stratified cluster sample of pupils in the 2nd grade of high school was used. In 2011 the sample consisted of 1233 children, and in 2017 there were 1057 pupils. The results show that in 2017 the one-year prevalence for psychological aggression was 71.8%, for psychological abuse 24.3%, for corporal punishment 23.8%, and for physical abuse 13.1%. Compared to 2011, there was an increase in the prevalence of physical violence, while the prevalence of psychological violence remained unchanged. In the context of gender differences, in 2017 girls were at the higher risk for psychological aggression, equally as in 2011, while the risk for psychological abuse became equal for boys and girls. For physical violence the risk remained equal for boys and girls. In the same period there was an increase of a general rate of one-year prevalence of parental violence, which is mostly attributed to the increase of the prevalence of psychological aggression. The results of this study indicate that the parental violence is widespread and there is a need for systematic prevalence studies.

Key words: *violence against children, child abuse, psychological aggression, psychological abuse, corporal punishment, physical abuse, prevalence.*

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.

PRILOG 1

TABLICE ZA ANALIZU PO PITANJIMA

Tablica 9. Razlike u jednogodišnjoj prevalenciji po pojedinim česticama za sve ispitanike

Kategorija	Varijabla	Godina	N	Ne	Da	Exact P	φ	
				%	%			
Psihička agresija	Bez tvog dopuštenja pregledavali tvoju torbu, ladice, džepove itd.	2011.	1 179	79,6	20,4	0,000	0,089	
		2017.	1 045	72,0	28,0			
	Vikali ili se derali na tebe vrlo glasno i agresivno	2011.	1 164	54,5	45,5	0,000	0,123	
		2017.	1 045	42,2	57,8			
	Vrijeđali te nazivajući te glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima	2011.	1 132	64,0	36,0	0,002	0,068	
		2017.	1 043	57,4	42,6			
	Uspoređivali te s drugom djecom tako da si se osjećao poniženo	2011.	1 170	72,5	27,5	0,000	0,157	
		2017.	1 044	57,6	42,4			
	Psihičko zlostavljanje	Namjerno te posramili ili osramotili pred drugim ljudima tako da si se osjećao jako loše ili poniženo	2011.	1 185	89,0	11,0	0,004	0,061
			2017.	1 047	84,9	15,1		
		Prijetili da će te ostaviti ili napustiti	2011.	1 202	93,8	6,2	0,001	0,070
			2017.	1 044	89,9	10,1		
Prijetili da će te izbaciti iz kuće ili te poslati da živiš negdje drugdje		2011.	1 192	89,1	10,9	0,033	0,045	
		2017.	1 045	86,1	13,9			
Rekli ti da bi željeli da si mrtav ili da se nikada nisi rodio	2011.	1 199	96,2	3,8	0,022	0,049		
	2017.	1 044	94,2	5,8				
Tjelesno kažnjavanje	Grubo te uštipnuli	2011.	1 184	97,2	2,8	0,000	0,149	
		2017.	1 043	90,0	10,0			
	Čupali te za kosu	2011.	1 192	93,3	6,7	0,016	0,052	
		2017.	1 046	90,4	9,6			
	Ošamarili te	2011.	1 172	80,1	19,9	0,113	0,034	
		2017.	1 047	82,8	17,2			
	Udarili te po stražnjici rukom ili predmetom	2011.	1 193	95,6	4,4	0,000	0,126	
		2017.	1 046	88,9	11,1			
Tjelesno zlostavljanje	Udarili te šakom ili rukom u glavu	2011.	1 196	96,2	3,8	0,069	0,039	
		2017.	1 042	94,5	5,5			
	Udarili te po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom	2011.	1 196	96,6	3,4	0,000	0,082	
		2017.	1 046	92,9	7,1			
	Gurnuli te ili udarili nogom	2011.	1 180	93,8	6,2	0,547	0,014	
		2017.	1 045	93,1	6,9			
Zgrabili te za odjeću ili neki dio tijela i tresli te	2011.	1 197	94,6	5,4	0,004	0,061		
	2017.	1 043	91,5	8,5				

Tablica 10. Razlike u jednogodišnjoj prevalenciji po pojedinim česticama za djevojke

Kategorija	Varijabla	Godina	N	Ne	Da	Exact p	φ
				%	%		
Psihička agresija	Bez tvog dopuštenja pregledavali tvoju torbu, ladice, džepove itd.	2011.	626	75,7	24,3	0,581	0,018
		2017.	507	74,2	25,8		
	Vikali ili se derali na tebe vrlo glasno i agresivno	2011.	614	53,4	46,6	0,000	0,127
		2017.	507	40,6	59,4		
	Vrijedali te nazivajući te glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima	2011.	595	61,8	38,2	0,017	0,073
		2017.	505	54,7	45,3		
	Uspoređivali te s drugom djecom tako da si se osjećao poniženo	2011.	623	67,1	32,9	0,000	0,138
		2017.	506	53,6	46,4		
Psihičko zlostavljanje	Namjerno te posramili ili osramotili pred drugim ljudima tako da si se osjećao jako loše ili poniženo	2011.	628	87,3	12,7	0,299	0,032
		2017.	508	85,0	15,0		
	Prijetili da će te ostaviti ili napustiti	2011.	633	92,9	7,1	0,158	0,043
		2017.	507	90,5	9,5		
	Prijetili da će te izbaciti iz kuće ili te poslati da živiš negdje drugdje	2011.	632	88,4	11,6	0,366	0,028
		2017.	506	86,6	13,4		
	Rekli ti da bi željeli da si mrtav ili da se nikada nisi rodio	2011.	633	94,6	5,4	0,525	0,020
		2017.	506	93,7	6,3		
Tjelesno kažnjavanje	Grubo te uštipnuli	2011.	622	96,9	3,1	0,000	0,126
		2017.	506	91,1	8,9		
	Čupali te za kosu	2011.	625	91,8	8,2	0,400	0,026
		2017.	507	90,3	9,7		
	Ošamarili te	2011.	617	79,4	20,6	0,044	0,062
		2017.	508	84,3	15,7		
	Udarili te po stražnjici rukom ili predmetom	2011.	629	95,5	4,5	0,001	0,106
		2017.	508	90,2	9,8		
Tjelesno zlostavljanje	Udarili te šakom ili rukom u glavu	2011.	634	94,8	5,2	0,785	0,011
		2017.	508	95,3	4,7		
	Udarili te po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom	2011.	633	95,6	4,4	0,145	0,046
		2017.	508	93,5	6,5		
	Gurnuli te ili udarili nogom	2011.	629	93,6	6,4	1,000	0,001
		2017.	507	93,7	6,3		
	Zgrabili te za odjeću ili neki dio tijela i tresli te	2011.	632	93,4	6,6	0,361	0,028
		2017.	507	91,9	8,1		

Tablica 11. Razlike u jednogodišnjoj prevalenciji po pojedinim česticama za mladiće

Kategorija	Varijabla	Godina	N	Ne	Da	Exact p	φ
				%	%		
Psihička agresija	Bez tvog dopuštenja pregledavali tvoju torbu, ladice, džepove itd.	2011.	553	83,9	16,1	0,000	0,167
		2017.	538	69,9	30,1		
	Vikali ili se derali na tebe vrlo glasno i agresivno	2011.	550	55,6	44,4	0,000	0,120
		2017.	538	43,7	56,3		
	Vrijedali te nazivajući te glupim, lijenim ili drugim sličnim nazivima	2011.	537	66,5	33,5	0,031	0,067
		2017.	538	60,0	40,0		
	Uspoređivali te s drugom djecom tako da si se osjećao poniženo	2011.	547	78,6	21,4	0,000	0,189
		2017.	538	61,3	38,7		
Psihičko zlostavljanje	Namjerno te posramili ili osramotili pred drugim ljudima tako da si se osjećao jako loše ili poniženo	2011.	557	91,0	9,0	0,002	0,096
		2017.	539	84,8	15,2		
	Prijetili da će te ostaviti ili napustiti	2011.	569	94,7	5,3	0,001	0,099
		2017.	537	89,4	10,6		
	Prijetili da će te izbaciti iz kuće ili te poslati da živiš negdje drugdje	2011.	560	89,8	10,2	0,042	0,063
		2017.	539	85,7	14,3		
	Rekli ti da bi željeli da si mrtav ili da se nikada nisi rodio	2011.	566	98,1	1,9	0,003	0,092
		2017.	538	94,6	5,4		
Tjelesno kažnjavanje	Grubo te uštipnuli	2011.	562	97,5	2,5	0,000	0,171
		2017.	537	89,0	11,0		
	Čupali te za kosu	2011.	567	94,9	5,1	0,007	0,084
		2017.	539	90,5	9,5		
	Ošamarili te	2011.	555	80,9	19,1	0,877	0,007
		2017.	539	81,4	18,6		
	Udarili te po stražnjici rukom ili predmetom	2011.	564	95,6	4,4	0,000	0,142
		2017.	538	87,7	12,3		
Tjelesno zlostavljanje	Udarili te šakom ili rukom u glavu	2011.	562	97,7	2,3	0,001	0,096
		2017.	534	93,8	6,2		
	Udarili te po nekom drugom dijelu tijela (ne po stražnjici) predmetom	2011.	563	97,7	2,3	0,000	0,123
		2017.	538	92,4	7,6		
	Gurnuli te ili udarili nogom	2011.	551	94,0	6,0	0,396	0,029
		2017.	538	92,6	7,4		
	Zgrabili te za odjeću ili neki dio tijela i tresli te	2011.	565	95,9	4,1	0,001	0,099
		2017.	536	91,0	9,0		

